

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 658.155(045)

Заросило А.П., старший викладач
кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах
та економічного аналізу
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Заросило А.П. Сучасні інформаційні технології для аналізу господарської діяльності підприємств. У статті досліджено сучасні інформаційні технології та проведено аналіз зарубіжних та вітчизняних програмних продуктів для комп'ютеризації аналізу господарської діяльності підприємств. Охарактеризовано комп'ютерні програми, які застосовують для здійснення аналітичних досліджень, визначено їх особливості та універсальність.

Ключові слова: інформаційні технології, особливість, універсальність, аналіз господарської діяльності, підприємства.

Заросило А.П. Современные информационные технологии для анализа хозяйственной деятельности предприятия. В статье исследованы современные информационные технологии и проведен анализ зарубежных и отечественных программных продуктов для компьютеризации анализа хозяйственной деятельности предприятий. Охарактеризованы компьютерные программы, которые применяются в процессе осуществления различных видов аналитических исследований, определены их особенности и универсальность.

Ключевые слова: информационные технологии, особенность, универсальность, анализ хозяйственной деятельности, предприятия.

Zarosylo A.P. The modern information technologies for a company economic activity analysis. The article examines the modern information technology; the foreign and national software for economic activity analysis computerization are investigated. As the result, defined the special features and flexibility of the foreign and national software.

Keywords: information technology, feature flexibility, business analysis, business.

Постановка проблеми. Оцінка діяльності підприємства полягає в об'єктивній необхідності наявності правдивої та об'єктивної інформації про структуру й ефективність використання активів та ресурсів, персоналу підприємства, оптимальність фінансового стану, результатів господарювання. Таку інформацію можна отримати завдяки проведеному аналізу господарської діяльності підприємств. Головною метою аналізу господарської діяльності є своєчасне виявлення та усунення недоліків на підприємстві, зокрема пошук резервів, зміцнення фінансового стану та платоспроможності. Необхідною умовою під час проведення аналізу господарської діяльності є побудова інформаційного забезпечення аналізу на базі сучасних комп'ютерних систем, тому актуальним є дослідження сучасних зарубіжних та вітчизняних програмних продуктів для комп'ютеризації аналізу господарської діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням комп'ютеризації аналізу господарської діяль-

ності на підприємствах різних галузей присвячені дослідження М.І. Баканова, Ф.Ф. Бутинця, С.В. Івахненко, І.Д. Лазаришиної, В.Б. Лібермана, Л.М. Кіндрацької, Є.В. Мниха, О.В. Олійник, А.Н. Романова, В.К. Савчука, Г.Н. Соколової, Т.М. Ковальчук, М.Г. Чумаченка, А.Д. Шеремета, Г.О. Швиданенко.

Проте в науковій та практичній літературі немає комплексного дослідження можливостей сучасного інформаційного забезпечення для аналізу господарської діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз функціональних можливостей зарубіжних та вітчизняних програмних продуктів для комп'ютеризації аналізу господарської діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одна з найважливіших умов розвитку бізнесу – безперервний аналіз його фінансової діяльності. Аналіз діяльності підприємства передбачає розрахунок показників, які відображають процес формування і використання його фінансових ресурсів.

Основні цілі аналізу господарської діяльності передбачають: виявлення змін показників фінансового стану; визначення факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства; оцінка кількісних та якісних змін фінансового стану; оцінка поточної діяльності підприємства; визначення тенденцій зміни господарської діяльності підприємства.

Огляд літературних джерел показав, що аналіз господарської діяльності здійснюється на підставі показників, що характеризують: наявність і розміщення капіталу, ефективність та інтенсивність його використання; оптимальність структури пасивів; фінансову незалежність і ступінь фінансового ризику; оптимальність структури активів і ступінь виробничого ризику; оптимальність структури джерел формування оборотних активів; платоспроможність та інвестиційну привабливість; ризик банкрутства (неспроможності); запас фінансової стійкості [2; 3; 6].

Із метою автоматизації оцінки діяльності підприємства використовується принцип приведення до єдиного стандарту, який закладений в основі комп'ютерних систем для аналізу господарської діяльності. Ці системи призначені для автоматизації діагностики, оцінки та моніторингу фінансової діяльності підприємства. У системі аналізу підприємства бухгалтерська звітність приводиться до порівняного виду відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Незважаючи на певні здобутки, дослідники підкреслюють недостатньо високий рівень автоматизації аналітичної роботи, з огляду на вимоги ефективного управління підприємством в умовах ринкової економіки. Професор Г.Н. Соколова вказує на відсутність якісного розвитку в розробці нових аналітичних програм. Причину такої ситуації вона вбачає у відсутності нових розробок у сфері методики економічного аналізу, які, з одного боку, враховують специфіку функціонування підприємств в умовах ринкової економіки, а з іншого – є максимально адекватними для можливості організації аналітичної роботи в комп'ютерному середовищі [5, с. 40].

Вітчизняний ринок програмного забезпечення для аналізу господарської діяльності знаходиться на етапі розвитку. Підприємства різних видів економічної діяльності є активними ініціаторами розробки універсальних та адаптивних програмних продуктів, аудиторські і консалтингові фірми допомагають підприємствам формувати технічні завдання для розробників з окресленням чітких вимог до програмного забезпечення. Певні напрацювання в цьому напрямі вже є. Так, А.М. Романов та Б.Є. Одинцов сформулювали вимоги до суміщення комп'ютерних систем із дорадчими і називають такі системи контрольно-дорадчими аудиторськими системами [4, с. 10]. Саме дорадча частина системи, особливо модуль комплексної оцінки і прийняття рішень, може допомогти у здійсненні аналізу бізнес-

процесів підприємства. Вказаний модуль охоплює програми, які дають змогу здійснювати розрахунки множини взаємопов'язаних показників, інтегровані результати яких виявляються в показниках фінансово-господарської діяльності підприємства.

Наявні програмні продукти для аналізу господарської діяльності зробили значний внесок у покращення здійснення аналітичної роботи, пов'язаної із розрахунком фінансових коефіцієнтів, що дає змогу отримати додатковий час для інтерпретації результатів аналізу ситуації, в якій знаходиться підприємство. Однак недоліком таких програм є їхня висока вартість.

Присутність аналітичних комп'ютерних програм на ринку не знімає потреби у формуванні конкретних вимог до розробників програмного забезпечення з аналізу господарської діяльності, яке б відповідало принципам системності, комплексності, оперативності та динамічності.

Складність вирішення проблем аналізу господарської діяльності в комп'ютерному середовищі визначена різноманітністю його видів і завдань, особливостями її організаційно-методичного забезпечення, тому необхідно визначити основні функціональні можливості програмних продуктів для аналізу діяльності підприємства.

Сучасна діяльність аналітика супроводжується пакетами прикладних програм загального, проблемноорієнтованого призначення та спеціальних інформаційних систем. Указані програми включають широкий набір універсальних програм, їх можна успішно застосовувати для здійснення аналізу господарської діяльності та бізнес-процесів підприємств. Дослідження зарубіжного та вітчизняного ринків показало, що більшість розробників орієнтуються на створення універсальних комплексних корпоративних систем, де значна увага приділяється аналітичним процедурам.

Зарубіжні програми, які застосовуються для аналітичних досліджень, мають універсальний характер, що дає їм змогу мати широке коло користувачів, які постійно зацікавлені в придбанні нових модулів, і велику кількість конкурентних переваг. Універсальність комп'ютерних програм дає можливість їх адаптації до особливостей діяльності підприємств. Основною умовою розробки вищезгаданих комп'ютерних програм є забезпечення зв'язку з програмами комп'ютеризації бухгалтерського обліку. Зазначена умова ґрунтується на тому, що дані бухгалтерського обліку є основою інформаційної бази аналізу господарської діяльності.

Сьогодні розробники програмного забезпечення створюють та вдосконалюють аналітичні програми, сумісні з бухгалтерськими програмами, які дають змогу проводити аналіз на підставі даних бухгалтерського обліку і бухгалтерської звітності. На жаль, більшість програм обмежується використанням фінансової звітності підприємства. Ця обме-

женість інформаційної бази є проблематичною для здійснення поглибленого аналізу діяльності підприємств, оскільки сфера комплексного аналітичного дослідження діяльності підприємства є ширшою порівняно з наявними автоматизованими системами.

Таким чином, фірми-розробники мають вільну ринкову нішу, але для її розвитку вони мають дослідити: специфіку діяльності підприємства, ознайомитись із різними методиками аналізу діяльності підприємств по галузях та врахувати досвід і функціональні можливості зарубіжних конкурентів.

Функціональні можливості зарубіжних комп'ютерних програм для аналізу господарської діяльності наведено в табл. 1.

Комплекс закордонних інформаційно-аналітичних систем охоплює всю управлінську вертикаль. Проведений аналіз вищенаведених систем дав змогу встановити, що вони акумулюють дані за всіма видами діяльності підприємства і дають можливість вирішувати такі завдання: складання консолідованої звітності і надання зведеної інформації про діяльність підприємства (фінансові, виробничі й інші показники, динаміка їх змін і тенденції); аналіз господарської діяльності (основні показники, тенденції); здійснення маркетингового аналізу тощо.

Стан українського ринку програмного забезпечення аналізу підприємства характеризується поетапним заміщенням закордонних програм продуктами вітчизняних розробників. Ринок інформаційних систем для бізнесу розширює пропозицію

програм, що допомагають підприємству здійснювати ефективне управління. В Україні та Російській Федерації протягом цілого десятиріччя основу ринку програмних продуктів з аналізу діяльності підприємств становить продукція компаній «Про-Інвест», «ЛАНІТ» та «ІНЕК», загальною рисою яких є зосередження на вирішенні завдань аналізу діяльності підприємства. Найвідоміші з програмних комплексів є «ІНЕК- Аналітик», Audit Expert, Project Expert. Їх функціональні можливості наведено в табл. 2.

З усього різноманіття показників і коефіцієнтів програмний комплекс «ІНЕК-Аналітик» відбирає ключові, що характеризують усі сторони господарської діяльності підприємства: ефективність діяльності, ризикованість бізнесу і фінансову стійкість підприємства, довгострокові і короткострокові перспективи платоспроможності, якість управління підприємством. На основі відібраних показників розраховується комплексна оцінка фінансового стану підприємства з віднесенням його до однієї з чотирьох груп (перша – високорентабельні підприємства, мають відмінні шанси для подальшого розвитку; друга – підприємства із задовільним рівнем прибутковості, третя – підприємства, що знаходяться на межі фінансової стійкості, четверта – підприємства, що знаходяться в глибокій кризі). Використання даного комплексного показника дає змогу простежити зміни фінансового становища підприємства в динаміці і визначити його рейтинг щодо інших підприємств і організацій.

Таблиця 1

Функціональні можливості зарубіжних комп'ютерних програм для аналізу господарської діяльності [1; 4]

Компанія- розробник	Система	Функціональне призначення
SAS, США	Marketing Optimization	Автоматизація зовнішнього аналізу
ABC Technologies Inc., США	Oros Analytics	Обробка даних, що надходять з ERP- і CRM-систем, і їхня консолідація. Прийняття тактичних і стратегічних рішень на основі узагальненої моделі
Alcar Group Inc., США	Alcar Strategic Financial Planning System	Фінансова модель, що редагується, для кожного підрозділу компанії і дочірніх компаній. Консолідація фінансової інформації (стандартизовані дані). Прийняття тактичних і стратегічних рішень на основі узагальненої моделі
Business Resource Software Inc., США	Alcar Strategic Financial Planning System	Фінансова модель, що редагується, для кожного підрозділу компанії і дочірніх компаній. Консолідація фінансової інформації. Прийняття тактичних і стратегічних рішень на основі узагальненої моделі
Business Resource Software Inc., США	Business Insight	Автоматизований аналіз діяльності підприємства і його позиції на ринку
High Performance Systems, США	ithink	Побудова та аналіз імітаційних бізнес-моделей
Decisive Tools, LLC, США	iDecide 2000	Побудова імітаційних моделей процесів у вигляді діаграм. Аналіз ризиків прийняття рішень із використанням методу Монте-Карло
Essential Software, США	Advanced Financial Statement Analysis	Аналіз фінансової звітності з можливістю побудови фінансових прогнозів

**Функціональні можливості українських та російських комп'ютерних програм
для аналізу господарської діяльності [4; 8; 9]**

Назва програми	Функціональне призначення
«ИНЕК - Аналітик»	Програма передбачає: горизонтальний і вертикальний аналіз пасивів і активів аналітичного балансу; показники прибутків і збитків; показники припливу і відтоку грошових коштів; показники ефективності, що характеризують рентабельність діяльності і прибутковість вкладень; показники платоспроможності; показники фінансової стійкості; показники ринкової оцінки підприємства; зіставлення темпів зміни цін на продукцію, послуги, товари та основні види матеріальних ресурсів і витрат; аналіз ефективності виробництва; динаміка структури собівартості, виручки, витрат обігу; рух продукції, ресурсів і товарів на складі; надходження і витрачання грошових коштів; точка беззбитковості і запас фінансової міцності підприємства; факторний аналіз динаміки прибутку; ефективність роботи адміністративно-управлінського персоналу підприємства і динаміка продуктивності праці персоналу; ефективність використання матеріально-сировинних і паливно-енергетичних ресурсів; розподіл непрямих витрат пропорційно прямим витратам на заробітну плату, прямим матеріальним витратам, всім прямим витратам, виручки від реалізації або обсягами виробленої продукції.
Audit Expert	Програма передбачає: виконання експрес-аналізу фінансового стану – у стислі терміни обрахувати на підставі поданих форм № 1 і № 2 стандартні показники ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності діяльності та ділової активності; проведення горизонтального (динамічного), вертикального (структурного), а також трендового аналізу фінансових даних; оцінювання ризиків втрати ліквідності, банкрутства шляхом аналізу структури балансу, якості активів як свого підприємства; проведення аналізу беззбитковості і факторного аналізу рентабельності власного капіталу; оцінювання кредитоспроможності; проведення регламентованого аналізу відповідно до нормативних актів контролюючих відомств; здійснення поглибленого аналізу на основі даних синтетичних рахунків з оборотно-сальдовою відомості; визначення можливих варіантів подальшого розвитку підприємства шляхом складання матриці фінансових стратегій; розробку власної методики аналізу
Project Expert	Інструмент оцінки запасу міцності бізнесу. Програма передбачає: оцінку зміни фінансових показників проекту залежно від зміни рівня інфляції, ставок податків, витрат на персонал, величини збуту й інших вихідних даних проекту; дослідження чутливості показників ефективності до зміни ставки дисконтування дає змогу визначити стійкість проекту до коливань кон'юнктури фінансового ринку і можливих змін макроекономічних умов діяльності; аналіз взаємозв'язків між витратами і доходами за різних обсягів виробництва, визначення точки беззбитковості для кожного виду продукції в будь-якому розрахунковому періоді і розрахунок обсягу продажу, що покриває всі витрати на його виробництво і реалізацію; визначення запасу фінансової міцності й оцінювання впливу обраної структури витрат на прибуток – розрахунок операційного важеля

Перевагою програми Audit Expert є можливість реалізації власних методик для вирішення будь-яких завдань аналізу, діагностики і моніторингу фінансового стану підприємства. Базуючись на даних аналітичних таблиць, реалізовується додатково методика оцінки аналізу діяльності підприємства. За результатами проведеного аналізу система дає змогу автоматично отримати низку експертних висновків про фінансовий стан підприємства. Також Audit Expert надає можливість підготувати звіти з необхідними графіками і діаграмами, що відображають динаміку основних показників діяльності суб'єкта господарювання.

Можливості програмного комплексу Project Expert дають змогу проводити на визначену дату аналіз беззбитковості для групи продуктів, визначати середньозважені значення коефіцієнта внеску

на покриття, аналізувати значення операційного важеля і запас фінансової стійкості, як по кожному продукту, так і по компанії в цілому. Такий аналіз потрібен для прогнозу зміни прибутку за зміни обсягу продажів і для введення коректувань у плани виробництва продукції.

Однак недоліком цих програм є неадаптованість до стандартів українського бухгалтерського обліку, нормативно-правової бази та специфіки діяльності вітчизняних підприємств. Як альтернативу складним і дорогим продуктам аналітикам середніх та малих підприємств пропонуємо більше приділити увагу можливостям програми Excel. Як аргументи використання Excel на противагу індивідуальним програмним розробкам можна висунути такі:

– відкритість алгоритмів аналізу і, як наслідок, незалежність від розробника програми;

- можливість надавати граничних значень показникам;
- можливості варіантних розрахунків;
- багаті графічні можливості;
- низька вартість.

У межах однієї книги Excel можна вирішити як основні завдання оперативного аналізу господарської діяльності (аналіз поточної платоспроможності, коректування (вирівнювання) платежів), так і передбачити можливість побудови інших аналітичних зведень для вирішення подальших завдань. Скажімо, за певними критеріями можна проаналізувати відхилення оптимізованих значень від фактичного рівня фінансових ресурсів, результат такого аналізу передбачатиме прийняття раціональних управлінських рішень щодо вкладення вільних чи залучення позикових коштів, а також пошуку внутрішніх резервів підвищення поточної платоспроможності підприємства.

Висновки. Отже, ефективного та раціонального вирішення завдань аналізу господарської діяльності можна досягти за умови проектування їх на базі сучасних інформаційних систем. Це вимагає, своєю чергою, коректної постановки завдань, ретельного з'ясування технічних умов їх реалізації та зваженості у виборі відповідного апаратного та програмного забезпечення.

Комп'ютеризація аналізу господарської діяльності на основі сучасних програмних продуктів або стандартної програми Excel допоможе отримати аналітикам ширше коло можливостей, а саме: надання

інформації щодо фінансових результатів діяльності підприємства у табличній і графічній формах; коригування методики розрахунків і форм відображення кінцевого результату; підвищення системності аналізу, що зумовлено необхідністю чіткого визначення і формалізації аналітичних завдань під час їх вирішення в автоматичному режимі. Формалізація аналітичних завдань усуває їх дублювання, сприяє більш чіткому визначенню обсягу та якісного складу інформаційної бази аналізу; розширення напрямів реалізації аналітичних досліджень – використання комп'ютерів дає змогу в режимі реального часу проводити оперативний та ситуаційний аналіз, збільшувати можливість проведення багатоваріантного прогностичного аналізу; проведення комплексних аналітичних досліджень, які потребують оперативної обробки великих масивів вхідної аналітичної інформації; збереження конфіденційності щодо отриманої інформації; економії ресурсів, задіяних для здійснення аналізу діяльності підприємства; зберігання і можливість багаторазового використання отриманих даних.

Аналіз господарської діяльності може стати підґрунтям для розробки нових програмних продуктів або модулів до наявних, використання яких на практиці дасть змогу підвищити ефективність здійснення бізнес-процесів для підприємств та вдосконалити роботу аналітиків. Отже, одним із найбільш перспективних напрямів досліджень у даній сфері є розробка та запровадження спеціалізованого програмного забезпечення для комп'ютеризації аналізу господарської діяльності.

Список літератури:

1. Колберг К. Бизнес-анализ с помощью Project Expert / К. Колберг ; пер. с англ. ; 2-е изд. – М. : Вильямс, 2008. – 448 с.
2. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства / В.П. Москаленко, О.Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 180–192.
3. Олійник О.В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін : [монографія] / О.В. Олійник. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 653 с.
4. Романов А.Н. Компьютеризация аудиторской деятельности : [учебное пособие для вузов] / А.Н. Романов, Б.Е. Одинцов. – М. : Аудит ; ЮНИТИ, 1996. – 270 с.
5. Соколова Г.Н. Информационные технологии экономического анализа / Г.Н. Соколова. – М. : Экзамен, 2002. – 320 с.
6. Терещенко О.О. Діагностика фінансового стану підприємства : [монографія] / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ. – 2008. – С. 268.
7. Швиданенко Г.О. Сучасні технології діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : [монографія] / Г.О. Швиданенко, О.І. Олесь. – К. : Вид-во КНЕУ. – 2008. – С. 34–35.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pro-invest.com/it/>.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inec.ru/>.